

Ramutė Šmigelskytė-Stukienė. „Mykolas Kleopas Oginskis – paskutinis LDK iždininkas“

Mykolo Kleopo Oginskio, iškilaus XVIII–XIX amžių sandūros kultūros ir politikos veikėjo, biografija daugiausia sietina su herojiškais praeities momentais: aktyviu dalyvavimu 1794 m. sukilime, vėliau – emigracijoje ir siekiais atkurti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę XIX a. pirmajame dešimtmetyje¹. Nepaisant to, kad XVIII a. pabaigoje M.K.Oginskis buvo vienas iš aktyviausiai politiniame šalies gyvenime besireiškiančių Lietuvos didikų, jo veikla itin sudėtingais Lenkijos-Lietuvos valstybei – Abiejų Tautų Respublikai – antrojo valstybės padalijimo metais iki šiol nebuvo išsamiau analizuota.

Mūsų tikslas – naujai pažvelgti į Mykolo Kleopo Oginskio kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybininko, didžiojo išdininko, šiuolaikiniais terminais kalbant, LDK finansų ministro, veiklą. Dėmesį sutelksime į chronologiškai gana trumpą laikotarpį – vienerius Oginskio gyvenimo metus (nuo 1793 m. gegužės 7 d., kada jis buvo nominuotas LDK didžiuoju išdininku, iki rezignavimo iš šių pareigų 1794 m. balandžio pabaigoje²) ir sieksime atsakyti į klausimus, kaip M.K.Oginskis vertino valstybėje vykusius pokyčius, pritarė ar kritikavo 1791 m. Gegužės 3 d. konstituciją, kokių paskatų vedinas 1793 m. grįžo į aktyvų politinį gyvenimą ir perėmė LDK didžiojo išdininko pareigas, ką nuveikė būdamas šiame poste.

Kelio į LDK didžiuosius išdininkus pradžia

Mykolo Kleopo Oginskio kaip politiko-valstybininko karjeros pradžia sietina su dalyvavimu 1786 m. priešseiminėje kampanijoje ir jo darbu Abiejų Tautų Respublikos seime. Tais metais 21-erių metų Mykolas Kleopas Oginskis pirmą kartą buvo išrinktas pasiuntiniu į seimą nuo Trakų vaivadijos centrinio pavieta. Kaip seimo narys M. K. Oginskis buvo deleguotas tikrinti Lenkijos Karalystės išdo sąskaitų. 1786 m. spalio 24 d. jis seime pasakė kalbą, kurioje gyrė Lenkijos išdo veiklą tyrusios komisijos darbą ir gynė Lenkijos didžiojo išdininko Roko Kosovskio (Roch Kossowski) interesus. Tame pačiame seime M.K.Oginskis buvo išrinktas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdo komisijos nariu³. Tai buvo pirmieji mūsų herojaus žingsniai gilinantis į valstybės finansų problemas.

M.K.Oginskis atsakingai žiūrėjo į savo kaip LDK išdo komisaro pareigas: Ketverių metų seime, 1788 m. lapkričio 9 d., jis pateikė Lietuvos išdo komisijos sąskaitų tikrinimo delegacijai savo Pastabas (Uwagi) dėl šios komisijos reorganizavimo⁴.

Valstybės finansais M.K.Oginskis rūpinosi ir tapęs diplomatu, savo diplomatinių misijų Olandijoje ir Anglijoje metu siekdamas gauti užsienio bankų paskolas Abiejų Tautų Respublikai.

M. K. Oginskis – LDK kardininkas ir diplomatas

Itin reikšmingu Abiejų Tautų Respublikai Ketverių metų seimo reformų laikotarpiu M.K.Oginskis buvo vienas iš tų, kurie aktyviai įsijungė į politinį gyvenimą. 1789 m. rugpjūčio 4 d. jis tapo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kardininku, o lapkričio 10 d. buvo apdovanotas Baltojo erelio ordinu.

Kartu su pažangiai mąstančiais patriotų-reformatorių grupuotės politikais M.K.Oginskis ėmė ieškoti kelių ir galimybių valstybei stiprinti. Suvokdamas, kad Abiejų Tautų Respublikos išlikimas priklauso nuo jėgų pusiausvyros tarp didikų to meto Europos valstybių, M.K.Oginskis laikė, kad naudingiausia būtų ieškoti paramos Prūsijoje bei Anglijoje. Jis suartėjo su proprūsiska grupuote ir tapo seimo sudarytos deputacijos⁵ deryboms su Prūsija dėl prekybos sutarties pasirašymo nariu. Abiejų Tautų Respublikai ir Prūsijai pasirašius sąjungos sutartį (1790 m. kovo 29 d.), M.K.Oginskis buvo paskirtas (kovo 31 d.) ypatinguoju

pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Olandijoje, kuri, panašiai kaip ir Anglija, buvo susijusi sutartimi su Prūsija bei suinteresuota prekyba Baltijos jūroje.

Iš Abiejų Tautų Respublikos M. K. Oginskis išvyko 1790 m. birželį. To paties mėnesio 23 dieną jis jau buvo Reichenbache, kur vyko Austrijos-Prūsijos derybos. Yra žinoma, kad Reichenbache M.K.Oginskis susitiko su Prūsijos užsienio reikalų ministru E. F. Hertzbergu ir Prūsijos karaliumi. Jau tuo metu buvo užmezgęs kontaktus su anglų pasiuntiniu Prūsijoje J. Ewartu. M.K.Oginskis į Hagą atvyko liepos 18 d. Jo veiklos įtakoje buvo „išjudinta“ olandų diplomatinė misija Varšuvoje, be to, jis išrūpino paskolas Abiejų Tautų Respublikai Hogguer Grand (2 100 000 florinų) ir brolių Smeth (955 555 florinų) prekybos namuose.

Dailios išvaizdos, talentingas, mėgstantis ištaisingą gyvenimą 25-erių metų amžiaus jaunasis pasiuntinys lengvai įsiliejo į Hagos diplomatinę aplinką.

Pagrindinis tuo metu užsienio diplomatus dominęs klausimas buvo Prūsijos siekiai užimti Gdanską ir Torūnę. Gindamas Abiejų Tautų Respublikos interesus, M.K.Oginskis derėjosi su įtakingu anglų ambasadoriumi Olandijoje lordu Aucklandu (Williamu Edenu), prūsų pasiuntiniu D. Kelleriu, Rusijos pasiuntiniu Kaliczevu, o 1790 m. spalį – su Anglijos pasiuntiniu Prūsijoje Ewartu, vykstančiu į Londoną.

Remiamas savo kolegų Anglijoje, M.K.Oginskis kreipėsi į Abiejų Tautų Respublikos Užsienio reikalų deputaciją prašydamas jam suteikti 2–3 savaitių atostogas, kad galėtų vykti į Londoną tęsti derybą. Gavęs atostogas, pusiau privačiai M.K.Oginskis pradėjo savo misiją Londone, kuri truko nuo 1790 m. gruodžio 9 d. iki 1791 m. sausio 25 d.⁶ Londone M. K. Oginskį priėmė įvairūs aukšto rango pareigūnai bei pats ministras pirmininkas Viljamas Pittas, su kuriuo Abiejų Tautų Respublikos diplomatas aptarė prekybinius-politinius reikalus. Pokalbio pagrindą sudarė klausimas dėl Gdansko ir Torūnės atidavimo prūsams. Pittas laikė, kad tai padaryti būtina, jei norima sustiprinti prūsų-anglų sąjungą. Saistomas Užsienių reikalų deputacijos instrukcijų derėtis tik prekybos reikalais, M.K.Oginskis negalėjo imtis jokių ryžtingesnių veiksmų. Todėl, grįžęs į Hagą, LDK kardininkas išsiuntė Deputacijai oficialų raportą apie savo misiją Londone ir jau tuo metu puoselėjo viltis atsisakyti diplomato karjeros. Formaliai pasiuntinio statuso jis atsisakė 1791 m. gruodį. Grįžęs į Abiejų Tautų Respubliką, užsiėmė savo turtais reikalais.

M. K. Oginskis ir Gegužės 3 d. Konstitucija

Matydamas komplikotą tarptautinę situaciją ir neigiamą užsienio valstybių požiūrį į permainas Abiejų Tautų Respublikoje, Ketverių metų seimo darbą vainikavusią Gegužės 3 d. konstituciją Mykolas Kleopas Oginskis sutiko skeptiškai. Savo kritiškas pastabas dėl šios Konstitucijos jis išsakė laiškuose Portugalijos ministrui, su kuriuo susibičiuliavo diplomatinės misijos Hagoje metu.

M. K. Oginskio kritika pasiekė Abiejų Tautų Respublikos valdovo Stanislovo Augusto Poniatovskio ausis, tad M. K. Oginskis privalėjo aiškintis karaliui dėl savo elgesio ir įrodyti lojalumą⁷. Stanislovo Augusto Poniatovskio paragintas, M. K. Oginskis išvyko į Vilnių, kur Rotušėje, remiamas gausaus būrio šalininkų, iškilmingai įrašė savo pavardę municipaliteto knygoje. Šis žingsnis rodė ne tik garsaus LDK didiko pritarimą reformoms, bet ir Apšvietos epochos žmogaus požiūrį į luominę visuomenę: šiuo žingsniu privilegijuoto luomo atstovas priėmė „žemesnę“ miesto teisę, formaliai tapdamas miestiečiu. Kaip Vilniaus municipaliteto delegatas LDK kardininkas dalyvavo ir 1792 m. gegužės 3 d. vykusiose pirmųjų Konstitucijos metinių minėjimo iškilmėse Varšuvoje.

Pakilias Ketverių metų seimo nuolaikas 1792 m. vasarą užtemdė Rusijos karinė intervencija į Abiejų Tautų Respubliką. Prisdengusi nepatenkintų reformomis didikų ir bajorų sudaryta Targovicos konfederacija, į Respubliką įžengė šimtatūkstantinė Rusijos armija.

Konfederatams įsitvirtinus šalyje, dalis patriotų-reformatorių grupuotės didikų nusišalino nuo aktyvaus dalyvavimo politiniame gyvenime, o nemaža jų dalis emigravo. Sekdamas

bendraminčių pavyzdžiu, dar iki karaliui prisiekiant Targovici, iš šalies išvyko ir M.K.Oginskis. LDK kardininkas apsistojo Altwasser Silezijoje (Prūsija, dab. Vokietija), tačiau kai konfederatai sekvestravo jo dvarus⁹, buvo priverstas rinktis: ar likti emigracijoje neturėdamas lėšų pragyvenimui, ar grįžti ir, einant į kompromisą su savo sąžine, spręsti turtinius reikalus.

Vis tik 1792 m. rudenį M. K. Oginskis grįžo, Lietuvos Brastoje (dab. Brestas, Baltarusija), kur rezidavo generalitetas, prisiekė konfederacijai. Tačiau vien priesaikos, siekiant atgauti nusavintus dvarus, pasirodė per maža. Išaiškėjus, kad sekvestravimas buvo paskirtas slaptu Rusijos imperatorės Jekaterinos II favorito Platono Zubovo nurodymu, M. K. Oginskis buvo priverstas vykti į Peterburgą¹⁰. Tuo tarpu Rusijai, siekusiai susigrąžinti savo turėtą įtaką Abiejų Tautų Respublikoje, buvo svarbu patraukti į savo pusę Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoriškojoje visuomenėje itin populiarių Mykolą Kleopą Oginskį. Be to, Ketverių metų seimo reformas panaikinusi konfederacijos vadovybė ne tik nusavino jai neprisiekusių didikų ir bajorų dvarus, bet ir siekdama atkeršyti aktyviems permainų šalininkams, paskelbė atimanti iš konfederacijai neprisiekusių valstybės pareigūnų jų turėtas pareigybes. Taip iš aktyvaus reformų iniciatoriaus Ignoto Potockio buvo atimtas LDK didžiojo maršalo pareigos ir kt.¹¹. Tokia situacija galėjo sukelti tikrą valdžios struktūrų persistūmimų griūtį, kurią dar labiau paaštrino paskelbtas Mykolo Kazimiero Oginskio atsistatydinimas iš LDK didžiojo etmono pareigų. LDK didysis etmonas skelbėsi rezignuojas iš užimamų pareigų savo giminaičio LDK kardininko grafo Mykolo Kleopo Oginskio naudai¹². 1792 m. pabaigoje vakuojančiais galėjo tapti net du Lietuvos ministrų postai. Todėl nenuostabu, anot dr. V. Dolinsko, kad galimybes juos užimti politinės tautos atstovai zondavo iš anksto, nes dauguma pareigūnų siekė užimti laisvą aukštesnį rangą¹³. Būtent su šiomis aplinkybėmis ir turėtų būti sietinas mūsų herojaus atvykimas į Peterburgą 1792 m. gruodžio pabaigoje.

M. K. Oginskio kelionė į Peterburgą ir LDK didžiojo išdininko pareigybės klausimas

Yra žinoma, kad M.K.Oginskis išvyko į Peterburgą gruodžio 22 d. ir jame praleido keturias savaites¹⁴. Priimtas Jekaterinos II, kalbėjo su Platonu Zubovu ir ten buvusiu vienu iš LDK generalinės konfederacijos lyderių, „tautos valia LDK lauko etmonu“ Simonu Martynu Kosakovskiu. Žinant S. M. Kosakovskio pastangas gauti aukščiausią karinį LDK postą, tampa aišku ir derybų su M.K.Oginskiu, turėjusiu perimti vadovavimą kariuomenei iš savo giminaičio Mykolo Kazimiero Oginskio, esmė. Tarpininkaujant Rusijos valdantiesiems sluoksniams buvo ieškoma visoms suinteresuotoms šalims priimtinausio varianto. Susitikimų ir pokalbių Peterburge rezultatas buvo tas, kad, anot Z. Libiszowskos, Mykolas Kleopas už 300 000 auksinų iš Mykolo Kazimiero Oginskio gavo rezignavimą iš etmono posto, kurį užėmė Simonas Martynas Kosakovskis, o pats Mykolas Kleopas gavo LDK didžiojo išdininko pareigybę. Ir tik tuomet abiem Oginskiams buvo sugrąžinti sekvestruoti dvarai¹⁵.

Peterburge suderinus būsimą „portfelį“ paskirstymą, reikėjo gauti valdovo pritarimą. Be to, M. K. Oginskiui siūloma LDK didžiojo išdininko kėdė tuo metu buvo užimta – joje sėdėjo Stanislovo Augusto Poniatovskio giminaitis grafas Liudvikas Tiškevičius, o į pastarojo vietą, esant avanso galimybei, pretendavo LDK rūmų išdininkas Antanas Dziekonskis. Šiuos reikalus aktyviai ėmėsi spręsti Rusijos pasiuntinys Respublikoje Jokūbas Sieversas. Išreikšdamas Rusijos imperatorės Jekaterinos II nuomonę, jau pačioje 1793 m. pradžioje jis įsakmiai prašė Stanislovo Augusto Poniatovskio, jog L. Tiškevičius būtų paskirtas didžiuoju maršalu vietoj I. Potockio. Tuomet LDK kardininkas Mykolas Kleopas Oginskis gautų didžiojo išdininko portfelį, o didžiuoju LDK etmonu galėtų tapti S. M. Kosakovskis¹⁶. Abiejų Tautų Respublikos valdovas, kurio išimtinėms prerogatyvoms priklausė ministrų nominacijos, prašė laiko pagalvoti, tačiau rusų pasiuntinys iš anksto paliepė LDK

pakancleriui grafui J. Chreptavičiui parengti atitinkamų nominacijų patentus. Anot dr. V. Dolinsko, Stanislovas Augustas nenorėjo atimti Lietuvos išdo kontrolės iš savo giminaičio rankų. Problema sunkino tai, kad L. Tiškevičius tiesiog nenorėjo tapti maršalka, o Mykolas Kleopas Oginskis – išdininku. Šioje situacijoje lemiamą vaidmenį suvaidino asmeniniai turtiniai M. K. Oginskio interesai: konfederacijos vadovybėje dominavusiems Kosakovskiems pagrasinus LDK kardininko dvarų sekvestravimu, M. K. Oginskis pakluso jų reikalavimams¹⁸. Neantraeilį vaidmenį suvaidino ir Jekaterinos II favoritas grafas Platonas Zubovas, privertęs M. K. Oginskį, anot pastarojo atsiminimų, nusileisti Simono Kosakovskio užmačioms¹⁹.

Nors jau 1793 m. vasarį dėl visų LDK ministrų postų perstumdymų buvo apsispręsta, tačiau kuri laiką apie juos neskelbta. Abiejų Tautų generalinė konfederacija rekomendaciją Mykolui Kleopui Oginskiui užimti LDK didžiojo išdininko urėdą išdavė tik 1793 m. gegužės mėn. 1793 m. gegužės 7 d. LDK kardininkas Mykolas Kleopas Oginskis buvo nominuotas LDK didžiuoju išdininku.

M. K. Oginskio veikla 1793 m. Gardino seime

M. K. Oginskis vadovauti LDK išdui pradėjo itin sudėtingomis aplinkybėmis: visuomenė išgyveno šoką dėl antrojo padalijimo, o valdančiuosiuose sluoksniuose buvo sprendžiamas teritorijų atidavimo Rusijai ir Prūsijai legalizavimo klausimas. Tuo tikslu Rusijos ir Prūsijos rūmai reikalavo sušaukti Abiejų Tautų Respublikos seimą, turėjusį patvirtinti užgrobtą teritorijų „atidavimą“ Rusijai ir Prūsijai. 1793 m. priešseiminėje kampanijoje ir vėliau, jau Gardino seimo metu LDK didysis išdininkas vaidino neantraeilį vaidmenį.

Pagrindiniu M. K. Oginskio rūpesčiu tapo, kaip pagerinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės finansinius reikalus. Valstybė buvo atsidūrusi ne tik ties politinės, bet ir ties finansinės katastrofos slenksčiu: 1793 m. gegužės pradžioje LDK išdo kasoje Gardine grynaisiais nebebuvo nė grašio²¹. M. K. Oginskio vadovaujama Lietuvos išdo komisija, persikėlusį iš Gardino į Vilnių ir gegužės 16 d. atnaujinusi savo veiklą, pradėjo spręsti finansinius šalies reikalus²².

Greta išdo reikalų, Gardino seimo išvakarėse ir pačiame seime Mykolas Kleopas Oginskis įsijungė į politinės grupuotės, rengusios valstybės gelbėjimo planus, veiklą²³. Suartėjęs su valdovo Stanislovo Augusto Poniatovskio aplinkos žmonėmis, LDK didysis išdininkas neliko abejingas priešseiminės kampanijos stebėtojas, o savo įtaką panaudojo tam, kad į seimą pakliūtų konfederacijai priešiški asmenys.

Kaip vienas iš svarbiausių LDK senatorių-ministrų M. K. Oginskis dalyvavo ir 1793 m. birželio 17 d. darbą pradėjusiame Gardino seime, tapusiame paskutiniu seimu Abiejų Tautų Respublikos istorijoje. Jau seimo darbo pradžioje, kaip pažymi S. M. Kosakovskis, LDK didysis išdininkas M. K. Oginskis kartu su Vilniaus vaivada kunigaikščiu Radvila ir Vilniaus vyskupu atsiribojo nuo LDK konfederacijos lyderių, o „dvylika ar penkiolika Lietuvos provincijos atstovų, išrinktų Vilniaus vaivados kunigaikščio Radvilos, kunigaikščio Vilniaus vyskupo ir (...) didžiojo išdininko Oginskio įtakoje, pastariesiems nedalyvaujant, prisijungė prie opozicinės partijos ir prie karaliaus“.

Gardino seimo darbo pradžioje M.K.Oginskis laviravo: dažnai išvykdavo, kad nebūtų priverstas užimti aiškių pozicijų, retai pasisakydavo seimo posėdžiuose, tačiau galiausiai pasirašė teritorijų atidavimo sutartis su Rusija ir Prūsija.

1793 m. rudenį LDK didysis išdininkas kartu su kitais LDK didikais, prisijungusiais prie „opozicinės partijos ir prie karaliaus“, t. y. su LDK didžiuoju maršalu Liudviku Tiškevičiumi ir Vilniaus vyskupu Ignotu Jokūbu Masalskiu jau aktyviai įsitraukė į seimo darbą. Visi jie priklausė vadinamajai Stanislovo Augusto Poniatovskio ir Lenkijos didžiojo išdininko Frideriko Mošinskio (Fryderyk Moszyński) „rūmų grupuotei“²⁵. Stanislovo Augusto

Poniatovskio ir F. Mošinckio šalininkai siekė padalijimo akivaizdoje derėdamiesi su Rusija parengti valstybę tolesniam egzistavimui: išlaikyti kuo daugiau Ketverių metų seimo laimėjimų, sustiprinti vykdomosios valdžios galią seimus šaukiant kas ketveri metai, sutvarkyti šalies administraciją ir finansus. Šiems ketinimams nepritarė tiek save patriotais vadinusios seimo grupuotės nariai, atmetę bet kokią derybų su Rusija galimybę, tiek ir konfederacijos vadovai broliai Kosakovskiai, kurie norėjo be pakeitimų sugrąžinti senąją valdymo formą.

Kaip ir kiti valdovo aplinkos veikėjai, palaikomi Rusijos pasiuntinio J. Sieverso, M. K. Oginskis pasisakė už Targovicos konfederacijos paleidimą ir Kosakovskių įtakos apribojimą bei Gardino seimo konfederacijos sudarymą. Gardino seimo konfederacijos akta M. K. Oginskis pasirašė jos sudarymo dieną – 1793 m. rugsėjo 15-ąją.

Atstovaudamas „rūmų grupuotės“ interesus, 1793 m. rugsėjo 6 d. M. K. Oginskis pateikė seimui projektą dėl deputacijos Valdymo formai parengti sudarymo ir neilgai trukus buvo paskirtas deputatu valdymo formos projektui rengti. Atsakingą M. K. Oginskio požiūrį į valstybės ateitį rodo jo aktyvus dalyvavimas šios deputacijos veikloje²⁶.

Kaip LDK didysis išdinininkas M. K. Oginskis dalyvavo rengiant valstybės pajamų ir išlaidų, suderintų su po antrojo padalijimo susidariusia situacija, projektus. 1793 m. lapkričio 9 d. pateikė seimui projektą apie Krašto ekonomiškumą (O Oszczędności krajowej)²⁷. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad nustatyti valstybės biudžetą, mokesčių dydį tuo metu buvo itin sudėtinga, nes padalijimo metu valstybė neteko dalies teritorijų, o naujoji valstybės siena nesutapo su administracinių padalijimų ribomis, pagal kurias iki tol buvo skaičiuojamos įplaukos į Lenkijos ir Lietuvos išdus. M. K. Oginskiui, neturinčiam didesnės patirties formuojant valstybės biudžetą, bet siekiant apginti LDK interesus ginčiuose su Lenkijos ministrais, aktyviai talkino jo pakviestas LDK išdo komisijos narys Jonas Klečkovskis, Beje, M. K. Oginskis ir F. Mošinckis buvo vieninteliai Abiejų Tautų Respublikos ministrai, nepraleidę nė vieno seimo deputacijos, rengusios valstybės biudžeto projektą, posėdžio. Kartu su kitais LDK senatoriais bei ministrais M.K.Oginskis siekė, kad būtų nustatytos Lietuvai palankesnės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atstovavimo jungtinėje valstybėje proporcijos, t. y. kad būtų suvienodintas Lenkijos ir Lietuvos administracinių vienetų (vaivadijų ir pavietu) skaičius. Deja, šioje srityje Lietuvos politikams nepavyko įgyvendinti savo tikslų.

Nepaisant to, kad M. K. Oginskis tapo LDK didžiuoju išdinininku valdant konfederatams, jo neigiamas požiūris į šią konfederaciją ir pastarosios tikslus atsiskleidė jau pačiame Gardino seime, kai jis tapo deputacijos, skirtos priimti skundus dėl Targovicos veiklos, nariu.

Ši laikysena dar ryškesnį pavidalą įgavo 1794 m. pavasarį, kai Mykolas Kleopas Oginskis aktyviai įsijungė į sukilėlių gretas ir savo veiksmais paneigė visas abejones dėl lojalumo konfederacijai bei okupantams.

1 Z. Libiszovska, A. Nowak-Romanowicz. Ogiński Michał Kleofas, Polski Słownik Biograficzny, t.XXIII / 4, zeszyt 99, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1978, s. 630–636; B. Dundulis, Projektas atkurti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę Rusijos imperijos sudėtyje (1811–1812), Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija, t. 13, sąs. 1, 1972; G. Rutkauskaitė, Mykolas Kleopas Oginskis ir jo projektas atkurti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, Žemaičių žemė, 2005, Nr. 1 (46), p. 14–19.

2 Pamiętniki Michała Ogińskiego o Polsce i Polakach od 1788 aż kónca roku 1815 preložone z języka francuzkiego, t. 1, Poznań, 1870, s. 304.

3 Z. Libiszowska. Ogiński Michał Kleofas, Polski Słownik Biograficzny, t. XXIII / 4, zeszyt 99, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1978, s. 631.

4 Ten pat.

5 Deputacijomis buvo vadinamos to meto seimo sudaromos komisijos.

6 Z. Libiszovska. Misja Ogińskiego w Londynie, Wiek XVIII. Polska i Świat, Warszawa, 1974.

7 Pamiętniki Michała Ogińskiego o Polsce i Polakach od 1788 aż kónca roku 1815 preložone z języka

- francuzkiego, t. 1. – Poznań, 1870, s. 108–109.
- 8 Ten pat, p. 114–115.
- 9 M. K. Oginskio dvarai buvo sekvestruoti remiantis slaptu 1792 m. birželio 27 d. LDK generalinės konfederacijos nurodymu, žr.: Oršos pavieto konfederacijos aktų knyga, Baltarusijos nacionalinis istorijos archyvas (BNIA), f. 3354, ap. 1, b. 1,1. 39.
- 10 Pamiętniki Michała Ogińskiego o Polsce i Polakach od 1788 aż kónca roku 1815 preložone z języka francuzkiego, t. 1. – Poznań, 1870, s. 141.
- 11 Plačiau apie konfederacijos represines priemones žr.: R. Šmigelskytė-Stukienė, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos susidarymas ir veikla 1792–1793 metais. – Vilnius, 2003, p. 182–192.
- 12 V. Dolinskas. Simonas Kosakovskis. Politinė ir karinė veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1763–1794, Vilnius, 2003, p. 639; J. Willaume, Scheda po hetmanie wielkim litewskim Ogińskim, Ateneum Wilenskie, rocz. XI, Wilno, 1936, s. 173–184.
- 13 V. Dolinskas. Simonas Kosakovskis, Politinė ir karinė veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1763–1794. – Vilnius, 2003, p. 639.
- 14 Z. Libiszowska. Ogiński Michał Kleofas, Polski Slov/nik Biograficzny, t. XXIII / 4, zeszyt 99. – Wrocław–Warszawa–Krakow–Gdansk, 1978, s. 632.
- 15 Ten pat.
- 16 V. Dolinskas. Simonas Kosakovskis. Politinė ir karinė veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 1763–1794. – Vilnius, 2003, p. 639.
- 17 Ten pat, p. 640.
- 18 Ten pat, p. 640–641.
- 19 Pamiętniki Michała Ogińskiego o Polsce i Polakach od 1788 aż kónca roku 1815 preložone z języka francuzkiego, t. 1. – Poznań, 1870, s. 141.
- 20 Summaryusz Czynności Konfederacyi G. Oboygá Narodów od Dnia 11. Miesiáca Wrzeńnia 1792. Roku w Brześciu Litewskim rozpoczętych, na mocy Prawa titulo: „Zalecenie WW. Kanclerzom O. N. ażeby Summaryusze Sancitów Konfederacyi Targowickiey, rozdrukowane i po Województwach rozesłane byry“ uložony, t. 1, be sp. v. ir d., 1. P3, Nr. 533.
- 21 R. Šmigelskytė-Stukienė. Iš LDK iždo komisijos istorijos: Iždo komisijos veiklos tikrinimas 1792–1793 m., Istorijos akiračiai, Red. A. Dubonis, Z. Kiaupa, E. Rimša. – Vilnius, 2004, p. 307–22.
- 22 1793 m. gegužės 16 d. Iždo komisijos ekonominės sesijos protokolą M. K. Oginskis pirmą kartą pasirašė kaip LDK didysis iždininkas. Posėdyje buvo priimtas nurodymas parengti naująjį komisijos antspaudą su M. K. Oginskio, kaip didžiojo iždininko, herbu, žr.: Djarjusz czynności Skar. R. P. W. X. Lit., od 15 Kwiet. do d. 16 Pazd. R. 1793, Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA), f. SA, b. 2932, 1.15 v.
- 23A. Trębicki. Opisanie sejmu ekstraordynaryjnego podziałowego roku 1793 w Grodnie, oprac. Jerzy Kowecki. – Warszawa, 1967, s. 347.
- 24 Pismo czyli raczey list Kossakowskiego Hermaną w kształcie Dyariuszu donoszący o seymie Grodzieńskim, Čartoriskų Biblioteka Krokuvoje (Biblioteka Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie), rkr. IV 2257,1. 37.
- 25 L. Kądziała. Między zdradą a służbą Rzeczypospolitej. Fryderyk Moszyński w latach 1792–1793. – Warszawa, 1993, s. 224.
- 26 Ten pat, p. 194–195.
- 27 Z. Libiszowska. Ogiński Michał Kleofas, Polski Slovnik Biograficzny, t. XXIII / 4, zeszyt 99. – Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdansk, 1978, s. 632
- 28 L. Kądziała. Między zdradą a służbą Rzeczypospolitej. Fryderyk Moszyński w latach 1792–1793. – Warszawa, 1993, s. 179.